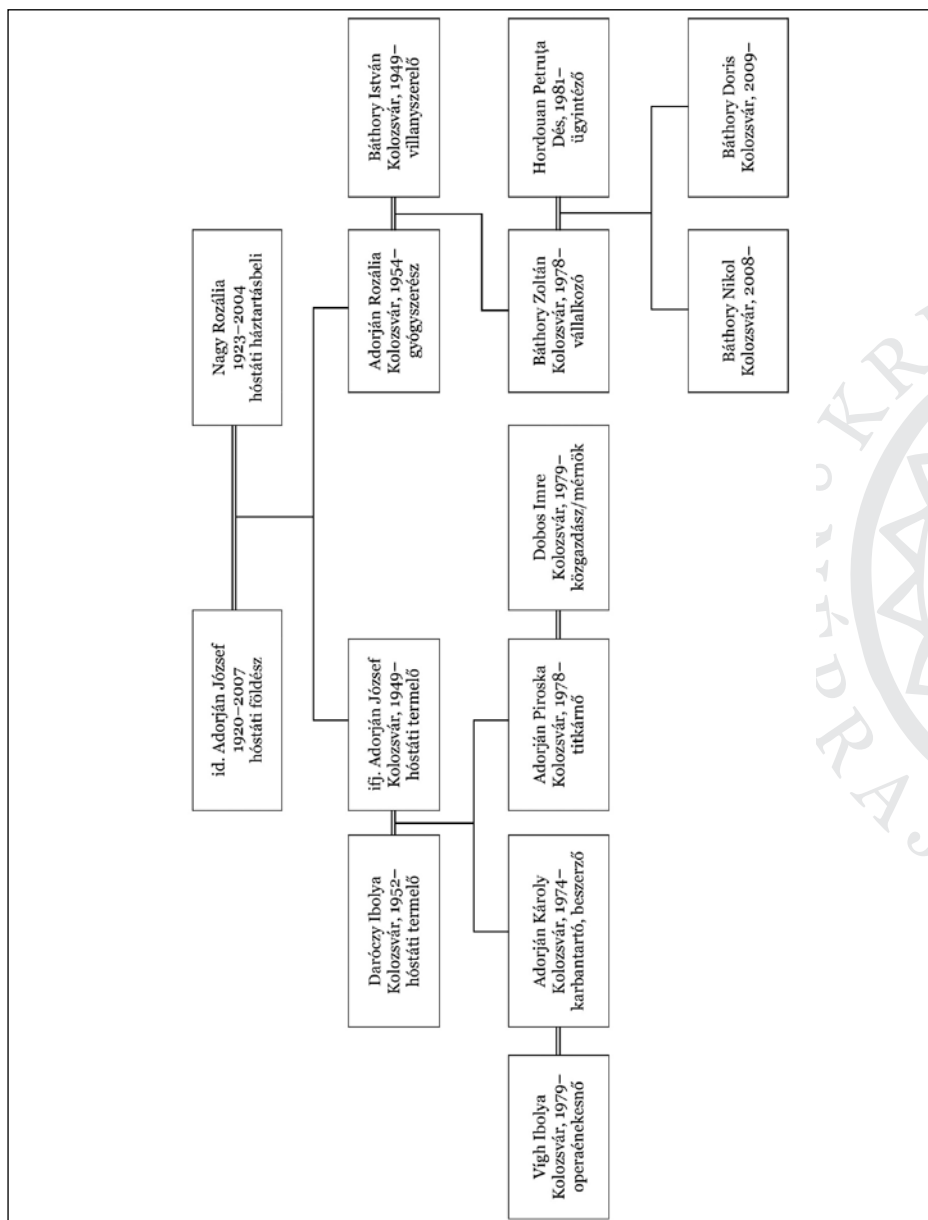

Az Adorján család

1. ábra. Az Adorján család családfája¹⁹

¹⁹ A családfákban egyenlőségjellel (=) jelzem a házastársi kapcsolatot.

A családtagok életpályájának bemutatása

Az első generációt id. Adorján Józseftől és Nagy Rozáliától számítom. Id. Adorján József 1920-ban született hóstáti családban Kolozsváron. Gyerekként a szüleivel és két testvérével, Adorján Eszterrel és Adorján Györggyel a Máramaros utcában élt a nősülés évéig. A Karl Marx utcai iskolában végezte az első négy osztályt. Tanulmányait nem folytatta, mivel szülei tudatosan a mezőgazdasági munka felé irányították. 1943–1944 között Szászfenesen volt katona. 1944-ben Ukrajnába vitték fogóságba, ahonnan csak 1948 decemberében ment haza. A kollektivizálás ideje alatt elvették a család földjeit, gazdasági szerszámaikat és az állatállományt is. 18 hektár földjük volt, és a rendszerváltás után annak csupán a felét kapták vissza, amit hagyományos hóstáti örökösödési szokás szerint egyenlően osztottak el a három testvér között. Adorján Eszter a 3 hektár földet eladta, Adorján György pedig maradt a szülői házban, de ő sem folytatta a gazdálkodást, és akárcsak testvére, ő is eladta az örökölt földet és Magyarországra költözött.

Id. Adorján Józsefnek a házasságkötéskor 3 hektár földje volt, őt lehet tekinteni a gazdálkodás továbbvivőjének. 1948-ban feleségül vette Nagy Rozáliát, akivel egy hóstáti bálon ismerkedett meg. A párválasztásnál fontos szempont volt számára, hogy a felesége is hóstáti származású legyen: *akkor csak hóstátit vehettünk el, kicsi korunk óta ismertük egymást* (id. Adorján József). A szülők a párválasztás szempontjából a hóstáti származású személlyel való házasodást részesítették előnyben, mivel csak azonos foglalkozású egyének örökíthetik tovább a hóstáti termelés sajátos módszereit. A párválasztás a régi, szülői értékrend, hagyományozott rétegszemlélet kényszeréből ered. (Pillich–Vetési–Vincze 1984: 106.) Nagy Rozália 1924-ben, hóstáti családban született Kolozsváron, és a Kerekdomb városrészben nevelkedett. Itt végezte az első négy osztályt, de ő sem folytatta tanulmányait. Testvére, Nagy Károly, 1944-ben a háborúban halt meg. Így Nagy Rozália volt az egyedüli örökös. 1962-ben 6 hektár földjük volt, a forradalom után azonban csak 3 hektárt kaptak vissza. A házasságkötéskor Nagy Rozália és id. Adorján József 6 hektár földet vitt be a közös gazdaságba. 1948-ban egy évig a Kerekdombon éltek Rozália szüleivel, majd különköltöztek és a szomszéd telekre házat építettek. 1949-ben született meg első gyermekük, ifj. Adorján József és 1954-ben lányuk, Adorján Rozália. A keresztnemek öröklése is jellegzetesen hóstáti hagyomány volt, amit ők is figyelembe vettek. 1952-ben fejezték be a házépítést, és ugyanabban az évben költöztek az új lakásba. Id. Adorján József földműveléssel foglalkozott, 1962-től azonban, a kollektív gazdaság megalakulásától kezdődően 10 évig munkakönyves állása volt, éjjeliőrként dolgozott a gyógyszerlerakatnál. Nagy Rozália 81 évesen, 1995-ben halt meg. Felesége halála után id. Adorján József nem folytatta a gazdálkodást, és a hagyományos hóstáti szokást követve, még halála előtt elosztotta vagyonát két gyereke között. Báthory Rozália kifizette testvérét, és édesapja lakhatási jogot kapott otthonában. Id. Adorján József 2007-ben, 87 évesen halt meg, és mivel a hídlevi dalárda tagja volt, temetésén részt vett az énekkar is.

A család második nemzedékét ifj. Adorján József és felesége, Adorján Ibolya (szül. Daróczy), Báthory Rozália (szül. Adorján) és férje, Báthory István képviseli.

Ifj. Adorján József 1949. augusztus 23-án született Kolozsváron, református hóstáti családban. Gyerekkorát a Kerekdombon töltötte. A középiskolát a kerekdombi Emil Isac-iskolában végezte 1967-ben, és utána ő sem folytatta tovább tanulmányait. 1973-ban vette feleségül a kolozsvári iparos katolikus családból származó Daróczy Ibolyát. A házastárs kiválasztásánál nem vette figyelembe párja hóstáti származását: *Volt tánciskola, és ott ismerkedtünk meg, a szüleimben volt egy ilyen tendencia, hogy a feleségem hóstáti legyen, de engem nem érdekelt, nem szólhat tak bele* (ifj. Adorján József). Házasságkötésük után feleségével a Kerekdombon maradt, a szüleitől örökölt házban. 1974-ben született fiuk, Adorján Károly, 1979-ben pedig lányuk, Adorján Piroska. A házasságkötés szempontjából a párválasztást már gyerekeikre bízta, nem volt előre meghatározott elvárásuk, viszont megemlítették a végzettség és a munkahely fontosságát: *Volt egy elképzelés, legalább egy érettségije legyen meg a gyerekeknek. A tízparancsolatot tartsák be, ne lopj, ne ölj, vigyázz magadra, ne csúfokodj a másikkal. Az udvaroltatással kapcsolatban nem volt semmi megkötés. Nincsenek elvárásaim, csak rendes ember legyen. Keresse meg, amiből meg tud élni* (ifj. Adorján József, 2006).

Ifj. Adorján József tekinthető a gazdaság továbbvivőjének, mivel ipari munkahelye mellett intenzíven segített szüleinek, így 1995-től 2006-ig megélhetésük alapját csupán a gazdálkodás képezte. 2006-ban viszont már nem folytatták a gazdálkodást, és 2009-ig ifj. Adorján József keresztfia építőipari vállalkozásánál dolgozott. 2009-ben nyugdíjba vonult. Markáns változás történt a család életében 2009-ben, mivel családi megegyezés alapján ifj. Adorján József saját házat átadta keresztfiának, Báthory Zoltánnak, aki cserébe, keresztapja és annak családja számára, szintén a Kerekdombon, a Partizanilor utcában korszerű, emeletes házat épített.

Adorján Ibolya (szül. Daróczy) 1952-ben született katolikus iparoscsaládban, Kolozsváron, az Irisz-telepen. 1971-ben szerzett érettségi diplomát, 1972-ben pedig gépíronői tanfolyamot végzett, és ugyanebben az évben a Technofrig gyárban dolgozott bérszámfejtőként. 1972-ben férjhez ment ifj. Adorján Józsefhez. Az esküvő után a Kerekdombra költözött, a férje által örökölt házba. 1974-ben született a lányuk, 1979-ben pedig a fiuk. Az ipari munka mellett férjével együtt segítettek a szülőknél a gazdálkodásban. 2001-től kizárólag termeléssel foglalkozott, és 2006-ig, nyugdíjba vonulásáig, ez képezte megélhetésük alapját.

Báthory Rozália (szül. Adorján) 1954-ben született református hóstáti családban Kolozsváron, a Kerekdombon. A kerekdombi iskolában tanult, és 1973-ban végezte a líceumot. Sikeresen érettségizett, és szülei biztatására folytatta tanulmányait. 1974-től 1978-ig a kozmetikagyárban dolgozott, 1977-ben pedig férjhez ment a kövendi származású Báthory Istvánhoz. Akárcsak a testvére esetében, számára sem volt fontos, hogy férje hóstáti származású legyen: *fel sem merült bennem ez a kérdés, szabad választás volt, nem ismertem hóstáti fiúkat, tanultam, más voltam, nem volt alkalom, olvastam és otthon ültem* (Báthory Rozália, 2006). Egy évig a szülőknél laktak, majd utána sikerült elköltözniük a Deltei utcába. A házat a nagymamától, Török Esztertől örökölték, és jelenleg is ott élnek. 1995-től testvérével egyenlően osztották el a földeket, mindketten 3 hektárt kaptak. Rozália nem foly-

tatta tovább a gazdálkodást. 1979-ben megszületett egyetlen gyerekük: Báthory Zoltán. 1978–1980 között a gyerek miatt kimaradt két évet munkahelyéről, és elsősorban a gyereknevelésre fektette a hangsúlyt. A párválasztással kapcsolatban nem befolyásolták fiuk döntését. 1980–1989 között a gyógyszerlerakatnál, 1989–1996 között pedig egy gyógyszerárban dolgozott, és ezután három évig gazdálkodással is foglalkozott. Ez csupán ideiglenes próbálkozást jelentett, mivel nem folytatta tovább. 1999-től a fia cégénél titkárnóként dolgozott. 2001–2005 között varrodát is működtettek 30 munkással, ahol saját tervezésű ruhákat készítettek. Báthory Rozália 2006-ban nyugdíjas lett, 2007-ben pedig megszüntették a varrodát is.

Báthory István 1949-ben született Kövenden, református családban. Az első hét osztályt Szentmihályon végezte 1963-ban, majd 1966-ban villanyszerelői szakdiplomát kapott. 1966–1971 között Tordán esti líceumot végzett. 1971-ben Kolozsvárra költözött, ahol villanyszerelőként dolgozott, és ezzel egy időben esti technikumot is végzett. 1973–2000 között villanyszerelőként dolgozott a Napolact gyárban. 1977-ben feleségül vette a hóstáti származású Adorján Rozáliát: *A szüleim mondták, hogy vigyázz, mert a hóstátiak egymást közt házasodnak, féltem egy kicsit, de végül ez nem jelentett gondot* (Báthory István). 2000–2006 között a fia cégénél dolgozott, és 2007-től, akárcsak felesége, nyugdíjas lett.

A harmadik generációhoz tartozik Adorján Károly és felesége, Vígh Ibolya, Dobos Piroska (szül. Adorján) és férje, Dobos Imre, Báthory Zoltán és felesége, Báthory Petruța (szül. Hordouan).

Adorján Károly 1974-ben született Kolozsváron, református hóstáti családban, szintén a Kerekdombon. 1994-ben érettségizett a Technofrig-líceumban, és ugyanabban az évben a Technofrig gyárban lakatos volt. 1994–1995 között katonai szolgálatot teljesített, és ezután, 1995-től az unokatestvére cégénél sofőrként dolgozott. 2004-ben nősült meg, akkor vette el feleségül a szintén hóstáti származású Vígh Ibolyát, és az Irisz-telepen, felesége szüleinél építettek házat. A párválasztásban számukra nem volt szempont a hóstáti származás, viszont egy hóstáti farsangi bálon ismerkedtek meg: *Farsangi bálon ismerkedtünk meg, nem volt fontos szempont, de mi így találtunk egymásra* (Adorján Károly, Vígh Ibolya).

Vígh Ibolya 1979-ben született Kolozsváron, református hóstáti családban. 1986–1988 között a 13-as számú általános iskolában tanult. 1988–1998 között a zenelíceumot, 1998–2003 között a zeneakadémiát, 2003–2005 között pedig a magiszteri képzést végezte el. 1998-tól napjainkig szólista a Kolozsvári Magyar Opera énekkarában. 2004-ben férjhez ment Adorján Károlyhoz, és 2005-től, az esküvőpénzt felhasználva, Ibolya szüleinek udvarán építkezni kezdtek. A ház építése 2007-ben fejeződött be.

Dobos Piroska (szül. Adorján) 1979-ben született Kolozsváron, református hóstáti családban, a Kerekdombon. 1993–1997 között a Református Kollégiumban tanult. 1998–2000 között román nyelvű titkárnői főiskolát végzett, 2000-től pedig titkárnóként dolgozott az Iskola Alapítványnál. 2006-ban munkahelyet változtatott, és a Sapientia-egyetem titkárnője lett. 2009-ben férjhez ment Dobos Imréhez, nem volt fontos számára, hogy párja is hóstáti származású legyen. A házasságkötés után

szüleivel együtt a Partizanilor utcai házba költöztek. 2011-ben magiszteri képzésre iratkozott.

Dobos Imre 1979-ben született Kolozsváron, iparoscsaládban, és a Donát negyedben²⁰ nevelkedett. A 12 osztályt a természettudományi iskolában végezte. Tanulmányait a Kolozsvári Műszaki Egyetem almérnöki tagozatán folytatta, és 2007-ben, a közgazdasági egyetem keretében bank- és pénzügyi diplomát szerzett. Egyetemi évei alatt az Agnus Rádiónál dolgozott. 2009-ben megnősült, és feleségével, Dobos Piroskával együtt a Partizanilor utcában laknak. A párválasztásban a társa belső értékeit helyezte előtérbe: *Nem a külsőségekre gondoltam, hanem a belső tulajdonságaira* (Dobos Imre). Jelenleg egy biztosítócégnél dolgozik, ahol pénzügyi tanácsadással foglalkozik.

Báthory Zoltán 1979-ben született Kolozsváron. A 14-es számú általános iskolában végezte a nyolc osztályt, és 1996-ban érettségizett a Báthory-líceumban. 1995-től már saját vállalkozást vezetett (Bad Boys World), és ruhaárusítással foglalkozott. Ezután, 1996-tól építkezési vállalkozást is indított. 2005 szeptemberében vette el feleségül a román származású, ortodox felekezethez tartozó Hordouan Petruțát. Egyetlen szempont a párválasztásban az volt, hogy jól egyezzen a feleségével: *Én csak úgy 25%-ban érzem magam hóstátinak, érdekelt, hogy honnan származik, de a legfontosabb az volt, hogy jól egyezzünk* (Báthory Zoltán). Az esküvő után feleségével Szamosfalván építettek kétszintes lakást, és jelenleg is ott élnek. 2008-ban született első gyerekük, Nikol és 2009-ben a második, Doris. 2009-ben Báthory Zoltán két házat épített a Partizanilor utcában levő kerthelyiségben, melyet édesanyja és nagybátyja szüleitől örökölt. Id. Adorján József és ifj. Adorján József házat különböző cégek bérlik, és jelenleg Báthory Zoltán megélhetésének alapját ezek a pénzforrások biztosítják.

Báthory Petruța (szül. Hordouan) 1981. november 25-én született Désen, ortodox vallású román családban. Désen végezte a líceumot 2000-ben, és 2002-ben felvételizett Kolozsváron az újságírói szakra. 2005-ben férjhez ment Báthory Zoltánhoz, akivel Szamosfalvára költöztek. Jelenleg férje vállalkozásánál ügyintézőként dolgozik.

Foglalkozás, gyereknevelés

Az első nemzedékhez tartozó id. Adorján József csupán négy osztályt végzett, mivel szülei tudatosan arra készítették, hogy gazdálkodással foglalkozzon, és folytassa a hagyományos hóstáti életformát: *ebbe születünk bele, de aki tanult, annak jobb, könnyebb az élete, másképp becsülik, minket nem becsülnek meg úgy, amennyit érdemelnénk a munkánk után* (id. Adorján József, 2006). A közösség és ezen belül a család folyamatosságát, stabilitását az biztosítja, ha értékeit átörökíti a következő generációra. Itt nemcsak az értékek átadásáról van szó, hanem a szerepek betölté-

---

20 A Donát negyed Kolozsvár északnyugati felében helyezkedik el.

séhez szükséges készségek és attitűdök bevézéséről is (Jávor 2000: 667): *Iskolába kevesen jártak, nagy részben csak négy osztályt végeztek. A lányok piacra, zöldséggel, a fiúk szántottak lóval, ökörrrel, hordták a trágyát, gabonát, szénát hordtak, sok tehenet tartottak. Mindenkinek adtak munkát* (id. Adorján József, 2006). A gyerekevelésben a munkára való nevelés mellett a keresztény erkölcsök (ne hazudj, ne lopj) is fontos szerepet tölthettek be, és mindehhez szülői szigor társult: *Az biztos, hogy a szülők szigorúbbak voltak, mint most. A munkára készítették, nem volt szabad hazudni, meg elvenni a másét, rendesek voltak. Nem volt szabad másval szóba állni, csak hóstátival. Rossz baráttal nem volt szabad barátkozni. A lányok 15-16 év után mehettek férjhez, addig nem* (id. Adorján József, 2006). A paraszti nevelést a gyermekek korai munkába vonásának társadalmi kényszere alapvetően meghatározta, és az erre való felkészítést pedig szigor jellemezte. A kényeztetést a legnagyobb nevelési hibának, „uraskodásnak” tartották (Jávor 2000: 673). A kollektivizálás gyökeresen megváltoztatta az egyének életvitelét, mentalitását, lassan kezdett megszűnni a földközponitú gondolkodás. Ennek következtében id. Adorján József szüleitől eltérően már továbbtanulásra készítette gyerekeit: *Biztattuk a gyerekeket, hogy tanuljanak, mert ennek nem volt jövője, az enyém is már érettségizett, a lányom, a fiam is tanult, mert nem volt jövője a gazdaságnak, legyen iskolája* (id. Adorján József, 2006). Megváltozott a gyerekek családon belüli helye és szerepe, a munka helyett a fő tendencia taníttatásuk lett. H. Sas Judit véleménye szerint a gyerekek családi szerepének változásai nagymértékben attól függenek, hogy milyen lehetőségek mutatkoznak a család jövője, illetve a következő generáció szempontjából (Sas 1972: 179).

A második nemzedékhez tartozó ifj. Adorján József csupán 11. osztályt végzett. Gyerekkorában, habár szülei már nem a munkára való nevelést részesítették előnyben, mégis részt vett a kisebb munkafolyamatokban, melyhez dicséret társult: *Nyolcéves koromban, még a kollektivizálás előtt volt tehenünk, emlékszem, megtanultam fejni, megdicsértek, másnap már kötelező volt* (ifj. Adorján József, 2006). A jutalmazás, elsősorban a paraszti nevelésben, munkára serkentő eszköz volt (Jávor 2000: 673). Ifj. Adorján Józsefet szülei szakmaváltásra készítették, így inas lett, a kollektív ideje alatt pedig lakatosként dolgozott, és ebben az időszakban csupán háztáji gazdálkodással foglalkozott: *Hát mire végeztem a 7. osztályt, már rendelkeztek, hogy menjek inasnak valahova. Régebb nem igazán tanultak. A nővérem érettségizett, felvilágosultabb volt a világ. [...] megalakult a kollektív, akkor volt a háztáji gazdálkodás. Megvolt a nyolcórás munkám, a gazdálkodásba csak bese-gítettem* (ifj. Adorján József, 2006). Ez egyben azt is jelenti, hogy a munkakultúra, amit tradicionális úton örökítettek át a szülők az előző generációig, a második nemzedék esetében már megszűnt (Sas 1972: 194): *A hagyományos gazdálkodást apáról fiúra örököltük, beletanultál, én nem tanultam bele, mert kollektív volt, és elmentem szakmunkásnak* (ifj. Adorján József, 2006). A rendszerváltás után a visszszakapott földeken feleségével együtt tovább folytatták a földművelést, amit az örökölt tudás hiánya miatt nehéz feladatnak találtak: *a forradalom után indultunk be, még kérdeztük, rosszul csináltuk. A folyamat, ha megmarad, akkor én is be-*

lenővők és megtanulom, így egy plusznehézség volt (ifj. Adorján József, 2006). Ifj. Adorján József úgy véli, hogy az iparoscsaládból származó feleségének sikerült beilleszkednie a hóstáti családba, és könnyen elsajátította a gazdálkodáshoz szükséges speciális tudást is: *ez hozzáállás kérdése is, szeretett dolgozni, szereti csinálni, mi simán megoldottuk, nem voltak soha gondok* (ifj. Adorján József, 2006). 2006-ban már a gazdálkodás jövőjét illetően borúlátók voltak, egyrészt a földek eladása, másrészt az európai uniós szabályozások miatt, erről a következőképpen vélekedtek: *A földeket eladják, utánpótlás nincs, a fiatalok elmennek külföldre dolgozni, én is várom a nyugdíjat, de addig viszont kell csinálni* (ifj. Adorján József, 2006). *Nem olyan kecsegtető ez a jövő, és ha megyünk az Európai Unióba, nem tudom, hogy az európai normáknak mennyire tudunk megfelelni, mert nagyon sokféle terméket állítunk elő, azzal számolva, hogy ma kell a piacon, holnap az kell, vagy megyek tízfélével, abból kettő kelendő, a többit csak vittem. Az Európai Unióba, ott úgy van elképzelve, ahogy láttuk a tévébe is, hogy társaságok vannak, ráállnak egyféle termékre, s abból neki biztosítva van a jövedelme, van segítve. Ez egy állandó rizikó* (Adorján Ibolya, 2006).

Gyerekevelési stratégiájukhoz elsősorban a továbbtanulás tartozik, ugyanis nem várták el gyerekeiktől, hogy részt vegyenek a munkafolyamatokban: *Karcsi sokat segített, de mindegyiknek megvan a saját élete, van munkahelyük, nem lehet elvárni* (ifj. Adorján József, 2006). Ezenkívül a nevelésben a keresztény erkölcsök is központi helyet foglaltak el: *ne lopjanak, ne öljenek*. Ebben a generációban a gyerekek nevelése már lassan kezd kikerülni a szülői kontroll alól: *Mi hiába mondjuk, meg kell győződjön, most van telefon, és megkérdezhetem, hogy hol vannak, de egy adott pillanatban nem tudod irányítani, megvan a maguk elképzelésük* (Adorján Ibolya, 2006). 2007-től az Adorján házaspár életében gyökeres változás történt, mivel eldöntötték, hogy nem folytatják a gazdálkodást. Úgy vélik, hogy a termelés napjainkban egyrészt nagyobb kockázattal jár, másrészt pedig megdrágultak a földműveléshez szükséges alapanyagok, és a nagy bevásárlóközpontok létesítése fokozatosan háttérbe szorította az őstermelőket: *Nem jött ki a számításunk, mert volt egy befektetés, amit a zsebünkben tettünk ki, de az nem jött vissza a zsebbe, vagy ami tétült, nem került vissza. Jött az új év, és újból a zsebből kellett volna visszatenni megint. Ahogy bejöttek ezek a nagy bevásárlóközpontok, eloszlott a vásárlóerő is, ahogy én elképzelem, és nem volt kinek termelni. Vannak ezek az ipari anyagok, vetőmag, vegyszerek, nagyon megdrágultak, a kiadás megnőtt, és a bevétel nem igazán. Akkoriban mondtuk neked már, hogy mi azért írjuk és számoljuk, és akkor, amikor nem fog kijönni, abbahagyjuk, és itt van az a periódus, hogy most már mínuszba jövünk ki, és nem csináljuk* (ifj. Adorján József, 2011). A piacozás feladását, a gazdasági-társadalmi változások mellett, nagymértékben befolyásolta nyugdíjba vonulásuk is. Habár már nem foglalkoznak termeléssel, az új hához tartozó kertbe még ültetnek friss hóstáti zöldséget, de csupán a család részére.

Báthory Rozália 12 osztályt végzett, és testvérétől eltérően ő már nem folytatta a gazdálkodást a rendszerváltást követő időszakban sem. Az érettségi diploma megszerzése után gyógyszerésztárban dolgozott, majd férjével együtt a fiuk, Báthory Zol-

tán cégénél vállaltak munkát 2007-ig, utána pedig mindketten nyugdíjasok lettek. Jövedelmüket 2007-től a felújított és bérbe adott lakrészükkel egészítik ki. Gyerekeiket ők már tanulásra készítették, és a gimnázium ideje alatt már felfigyeltek kereskedői tehetségére, továbbá a becsületességre való nevelés is fontos helyet foglalt el stratégiájukban: *Mindenképp arra biztattuk, hogy tanuljon, azért írtattuk a Báthory-líceumba, hogy jobb eredményei legyenek, le is ültem vele tanulni. Cégje van, már a líceumban volt erre hajlama, kazettákat árusított, már akkor szerette a kereskedést. Arra tanítottuk, hogy legyen becsületes, rendes* (Báthory Rozália, 2006). Báthory Rozália a kereskedői hajlamot sajátosan hóstáti öröklődő tulajdonságnak tekinti: *Továbbadódik, Zoliban is van. Ez a hajlam, hogy nem dolgozik másnak, hanem a magam ura vagyok* (Báthory Rozália, 2011). Ebben az esetben a felnövekvő gyerek már viszonylag korán, a családon kívül válik dolgozóvá, ami által nagymértékben csökken függősége a családtól (Sas 1972: 186). A harmadik generációhoz tartozó Báthory Zoltán a líceum elvégzése után saját vállalkozásba kezdett, így korán megtapasztalhatta a családtól való anyagi függetlenség érzését. Életstratégiája gyökeresen eltér az előző generációkétól, de ugyanakkor visszahat rájuk, mivel szüleit és keresztszüleit is bevonja vállalkozásába. Nagyatájának és keresztszüleinek életterét is átalakította, az istálló helyébe varrodát épített, és 2009-ben a lakást irodahelyiséggé változtatta. Jövőbeli tervei közé viszont a termeléshez való visszatérés tartozik, de ez is teljesen eltér az első nemzedék hagyományos gazdálkodásától: *Vállalkozó vagyok, építkezéssel foglalkozom, és lehet, hogy pár év múlva visszafordulás lesz a mezőgazdasághoz. Egy kicsit nemet mondani a kapitalista, fogyasztói társadalomnak, egy kicsi visszafordulás. Vannak, akik mindent eladtak, és vannak, akik sikeresen továbbvitték, de a legtöbbször eredménytelen volt. Nálunk nem volt eladás. Még vettem mellé földeket, falun is vettem földeket, gépeket is. Másképp gondolkozok, mint ahogy gondolkoztak régen, mert nem fogok menni kapálni a két kezemmel, már úgy gondolkozok, hogy főnök legyek, hogy dolgozzak, de dolgoztassak* (Báthory Zoltán). Felesége, Báthory Petra ügyintézőként dolgozik a férje cégénél. Itt már megjelenik a negyedik generáció is, két kislányuk, Nikol és Doris. Nem követték a hagyományos hóstáti keresztnévadási szokást, lényeges szempont inkább az volt, hogy olyan nevet adjanak gyerekeiknek, ami a román anyanyelvű feleségnek is megfelel. A gyerekeket elsősorban önállóságra, függetlenségre nevelik: *Reméljük, hogy minden szempontból önállóak legyenek. Ne függjenek egy férfitől. A saját lábukon álljanak meg. Ne legyenek kiszolgáltatva. Akármilyen lesz, abba jó legyen, legyen abba a legjobb, amit csinál, és szeresse* (Báthory Zoltán). Az első generációhoz tartozó személyek esetében a függőségre való nevelés volt fontos, mivel ez a személyiség típus kedvez a leginkább a rutinfeladatoknak (Jávor 2000: 673). Ezzel ellentétben a harmadik nemzedék esetében a függetlenségre való nevelés kerül előtérbe, és a nemi szerepek is megváltoznak. Míg eddig a lányoktól a könnyebb feladatok elvégzését várták el, most a két nem között a munka szempontjából nem tesznek különbséget, nemcsak a családtól, hanem az ellentétes nemtől való függetlenség hangsúlyozása is előtérbe került. Ez a család termelői funkciójának megszűnésével jár együtt, hiszen a női munkavál-

lásalás elterjedése és ezzel a nők önálló jövedelemhez jutása emeli az életszínvonalat, ugyanakkor új fogyasztási szokásokat terjeszt el. Mindez a családon belüli hatalmi viszonyok megváltoztatásában, a gyermek, a fiatal érdekeinek előtérbe állításában mutatkozik meg. (Jávor–Molnár–Szabó–Sárkány 2000: 996.)

A harmadik nemzedékhez tartozó Adorján Károly szülei készítetésére szintén tovább tanult, és néhány évig ő is unokatestvére cégénél dolgozott, jelenleg pedig egy másik vállalatnál beszerzői állást tölt be. Felesége, Vigh Ibolya szintén hóstáti származású, de ők sem folytatták tovább a gazdálkodást. Vigh Ibolya zeneakadémiát végzett, és a Kolozsvári Magyar Opera alkalmazottja: *Született zenész vagyok. Zeneiskolát végeztem, jelenleg a magyar operában vagyok énekesnő* (Vigh Ibolya). A gyereknevelésben számukra elsősorban az egyéni tehetség kerül előtérbe, a gazdálkodást csak kiegészítő jövedelemforrásként képzelik el: *Nem fogjuk elszakítani tehetségüktől, meg kell figyelni, hogy mire tehetséges, ösztönözni kell, hogy azt csinálja, amit szeret, ha kötelezem, nem jó. Amit tudunk a Hóstátról, természetesen elmondjuk nekik, de a mezőgazdálkodás esetleg csak egy plusz kereseti lehetőség csak* (Vigh Ibolya).

Dobos Piroska (szül. Adorján) az Iskola Alapítvány titkárnője volt, majd a közgazdaságtan szakot is elvégezte, és jelenleg a Sapientia-egyetem munkatársa. 1997-ben még segített szüleinek a gazdálkodásban és ezen belül főként a piacozásban, de ezt nem folytatta tovább, mivel szülei a továbbtanulásra készítették: *Szüleim kizárólagosan csak a föld megmunkálásával foglalkoznak, abból élnek, hát én személy szerint nem, itt a fiatal hóstátiak közül mind mással foglalkoznak általában* (Dobos Piroska). Dobos Imre pénzügyi tanácsadóként dolgozik. Gyermeküket tehetségük szerint fogják taníttatni, és elsősorban önállóságra fogják nevelni. Akárcsak saját szülei, tiszteletben fogják tartani a gyerekek egyéni döntéseit: *Szerintem majd ő döntse el, nem szeretnék erőszakolni semmit. Megkérdezzük, hogy mit szeretne majd, rám se erőszakoltak semmit* (Dobos Imre).

Az első nemzedékhez tartozó családtagok elsősorban gazdálkodásból éltek meg, a emiatt a párválasztásban is fontos volt számukra, hogy társuk ismerje a hóstáti termelés alapelveit, viszont a gyereknevelésben már nagyobb hangsúlyt fektettek arra, hogy gyerekeiket továbbtanulásra biztassák.

A második nemzedék esetében a két testvér között mentalitásbeli különbséget vehetünk észre. Ifj. Adorján József nyugdíjba vonulásáig folytatta a gazdálkodást, míg testvére inkább a tanulásra fektette a hangsúlyt. A párválasztás szempontjából egyik esetben sem vették figyelembe a hóstáti származást, és ifj. Adorján József már a felekezeti hovatartozást sem tartotta fontosnak. Ifj. Adorján József felesége kolozsvári katolikus iparoscsaládból, Báthory Rozália férje pedig kövendí református iparoscsaládból származik. A gyereknevelésben nem követték a munkára való nevelés elvét, hanem ezzel ellentétben az egyéni aspirációkra fektették a hangsúlyt. Míg az első generáció esetében a munka az erkölcsi élet alapja, a második generáció a szorgalom helyett a tanulást, a jövedelmezőséget tekinti fontosabb értéknek.

A harmadik generáció esetében már gyökeresebb társadalmi, felekezeti és etnikai mobilitás, illetve foglalkozásbeli átrétegződés szemtanúi lehetünk, elsősorban

Báthory Zoltán esetében, akinek felesége román nemzetiségű, és vallásos szempontból az ortodox felekezethez tartozik. A gyereknevelésben megpróbálják a gyerekeket mindkét, a magyar, illetve román hagyományokat követve nevelni. Pillich László szerint már 1980-ban elmosódtak a határok, nemcsak a hóstáti körzetek között, hanem más városi rétegekkel szemben is. Így a közösség egyre erőteljesebben nyit az ipari munkásság, értelmiség felé, ami az exogám kapcsolatok arányainak növekedésében mutatkozik meg. (Pillich–Vetési–Vincze 1984: 99.)

A foglalkozás szempontjából a gazdálkodás már nem jelent valós megélhetési forrást a harmadik nemzedék tagjai számára. A földművelés átalakult természet-szeretetté, állatszeretetté, és a hétvégi kikapcsolódás eszközévé vált. Míg az előző generáció tagjai részben foglalkoztak-foglalkoznak gazdálkodással, a harmadik nemzedék tagjai már más megélhetési lehetőségeket választanak: Adorján Károly karbantartó, Vigh Ibolya opera-énekesnő, Dobos Piroska titkárnő, Dobos Imre közgazdász-pénzügyi tanácsadó, Báthory Zoltán vállalkozó és felesége, Báthory Petra pedig ügyintéző. A gyereknevelésben a munka központi szerepe helyett nagyobb hangsúlyt fektetnek az önállóságra, függetlenségre, iskoláztatásra, tanulásra, melyet elsősorban a társadalmi, intézményi-szervezeti környezet határoz meg.

Telekszerkezet, lakáskultúra

A lakótér beosztása, alaprajza sokat elárul a házfejlődés időbeli és helyi állapotáról, a lakáshasználatról, a házban folyó életről, a család összetételéről és gazdasági-társadalmi helyzetéről is. A ház alakulását a lakók igényei, anyagi lehetőségei, az építőismeretek szintje mellett a helyi hagyományok és adottságok határozzák meg. (Zentai 1997: 139.) A lakóhely az a hely, melyet a családok saját ízlésük és elképzelésük szerint alakítanak és rendeznek be, tehát egy sajátos mentalitás húzódik meg a ház strukturálása és berendezése mögött.

Minden generációra az adott korszak – főként a háztartás-alapítás idején – társadalmi szokásai, elvárásai, anyagi és technikai lehetőségei érvényesek. A lakások a lakók sajátos életmódját és személyiségét hivatottak szolgálni (Feder Mayer 1999: 112). Az otthon tehát olyan önkifejező eszközként teteleződik, amely mintegy meghosszabbítása a benne lakók személyiségének és foglalkozásának (Feder Mayer 1999: 113).

Az első nemzedék megélhetésének alapját a gazdálkodás képezte, számukra a munka volt az élet legfőbb tartalma, a legfontosabb életet szervező érték (Losonczy 1972: 169). Így a telekszerkezet szempontjából nagyobb hangsúlyt fektettek a tágas udvarra és gazdasági épületekre. Id. Adorján József és Adorján Rozália házasságkötésük után Rozália szüleinél éltek, ez csupán átmeneti állapotot jelentett az önállósulásuk útján: *a szülők segítettek, meg volt az, hogy nemigen laktak a szülőknél, mindenki abban járt, hogy vegyen külön házat, ne legyen a szülőknél* (id. Adorján József). Egy év elteltével sikerült elköltözniük, és a hóstáti hagyománynak megfelelően tornácos házat építettek (15. kép). Az udvaron, a lakással szemben nyári kony-

ha helyezkedett el, ahol rendszerint főztek, mostak, az tehát egyszerű, igénytelen külsejű épület (16. kép). A nyári konyha kialakulásában a lakáskultúra fejlődésének igen nagy szerepe van. A főzéssel járó füst, pára, nyáron pedig a meleg is zavarta a lakást, ezért egy második konyhát építettek, ahol tavasztól őszig minden háztartási munkát végeztek. (Gilyén 1995: 12.) A lakórész hátsó feléhez csatlakozott az istálló (17. kép), és ezzel szemben pedig a pajta és a szín, ahol a gazdasági eszközöket tartották. Ezek közül a legfontosabb a lovas szekér, mivel rendszerint ezzel szállították az árut a piacra. Ezenkívül lényeges eszköz az eke, borona és a vetőgép is. Háromosztatú lakásuk szobából, konyhából és éléskamrából állt. A házat kívülről zöld színre festették, az istállót pedig jellegzetesen piros téglá díszítette. Fontos részét képezte a hóstáti háznak az ívelt, oszlopos tornác, melyet idővel beüvegeztek, így bővítve a lakóteret. A tornác mint fedett, de nyitott tér csupán laza kapcsolatban áll a lakáskultúrával, funkciója alig volt, így szinte elterjedésével egy időben megkezdődött a beépítése is. (Gilyén 1995: 10.) A tornácban helyezkedett el a pincelejárát és a padláslejárát is. A gazdasági épületeknek, az udvarnak nagyobb jelentőséget tulajdonítottak, mint a lakásnak: *Általában csak szoba-konyhákat építettek, nem volt kétszobás lakás, ami mostanában van. Külön volt a nyári konyha, ott zajlott le a főzés-mosás. Téglából építették, cseréptetővel. Tornác is volt, onnan van a padláslejáró, oldalspájz. Van, ahol beüvegezték, van, ahol nem. Inkább mostanában üvegezik be, melegebb a lakás. Nagyrészt kétablakos, ez is így volt építve, de mikor én vakoltam ki, betettük ezt a nagy ablakot* (id. Adorján József). A háromhelyiséges, szoba, konyha, kamra alaprajzú ház kialakulása nem jelentett alapvető változást a lakáskultúrában, a kamra ugyanis a termény és a gazdasági eszközök tárolóhelye volt (Gilyén 1995: 7). A lakás fürdőszobával való bővítése a korszerűsített ház fontos jelölője.

A lakóház melletti épületet három részre osztották, középen helyezkedett el a csűr, jobb oldalt a *gabanás* és bal oldalt pedig az istálló. Az épület padlásrészében rendszerint szénát tároltak. A telekszerkezethez szorosan kapcsolódott a kert is, mely a gazdasági épületek meghosszabbításában helyezkedett el, és a háztáji gazdálkodás szempontjából fontos szerepet töltött be. Az első generáció telekszerkezetéhez a lakáson kívül udvar, nyári konyha és kert is tartozott.

A lakásba a bútorok egy része hozomány útján került be: *Sablonos volt, nem volt hálóbútor, kasztenek, festett bútor. Ezek itt a feleségemé voltak, neki csináltatták* (id. Adorján József). A háztartásba való bekerülés módjának másik leggyakrabban előforduló formája a vétel (Szarvas 1983: 314). Id. Adorján József és felesége a lakáshoz tartozó legtöbb tárgyat a házasság ideje alatt vásárolták. Megpróbálták a városi lakáskultúra igényeinek eleget tenni, ahogy mondják, „lépést tartani a változásokkal”. A szoba esetében nem törekedtek arra, hogy tágas teret hagyjanak, vagy minden családtag részére külön szobát biztosítsanak. A házhoz tartozó egyetlen szoba funkciója vegyes volt: gyerekszoba, lakószoba, tisztaszoba. A hálószobában a falon – a hóstáti hagyományt követve – családi képeket helyeztek el (18. kép). A berendezést elsősorban a zsúfoltság jellemezte. A tárgyhalmozás, a túlzott fogyasztás nagymértékben zsúfolttá teszi a lakások belsejét, és ez akadályozhatja a normális

lakófunkciókat, az amúgy is szűk tér még kisebbre szűkül össze, a tárgyak mennyisége és elrendezése pedig korlátozza a lakóhelyiség rekreációs és kommunikációs funkcióját. (Lammel 1984: 277.) A hálószobában két szekrény volt található (18. kép), melyek mellé egy harmadik, tükrös éjjeliszekrényt is helyeztek. A szoba egyik felében tüzelőberendezésként cserépkályhát építettek (19. kép). A konyhában szintén cserépkályha volt, középen egy asztal négy székkal és egy konyhakredenc. Tehát párhuzamosnak mondott berendezést valósítottak meg.²¹ A konyha utáni utolsó helyiség az éléskamra, melyet idővel fürdőszobává alakítottak.

A lakásban levő modern felszerelések, tárgyak, melyeket a szülők saját gyerekeiktől ajándékba kaptak, a fiatalok által képviselt modernebb²² életszemlélet hatását jelképezik. Az újszerű eszközökhöz tartozott a szobában a színes televízió, mely a régi fölött helyezkedett el, a konyhában pedig a rádió, mosógép, hűtőszekrény, porszívó, mikrohullámú sütő. A fiatal generáció hatása tükröződik a gazdasági épületek megváltoztatásánál is. Id. Adorján József 1995-től már nem foglalkozott mezőgazdálkodással, így unokája, Báthory Zoltán az istállót lebontotta, és helyére varrodát épített. Ennek következtében a gazdálkodási eszközök is felszámolódtak, és a nyári konyhát sem használták már eredeti funkciójában, mivel ezt műhelyé, raktárrá alakították. Id. Adorján József halála után a lakás gyökeres változáson ment keresztül. 2007-ben a Báthory család úgy döntött, hogy a nagytata házát és a varrodát is bérbe adja különböző cégeknek, így a szobából iroda lett, és a konyhából pedig raktár. Így a lakberendezéshez tartozó tárgyak kikerültek a háztartásból, csupán a cserépkályhát őrizték meg.

A ház él, a ház a családdal együtt nő, alakul és változik (Vajkai 1948: 56). A középnemzedékhez tartozó személyek közül ifj. Adorján Józsefnek és feleségének, Adorján Ibolyának hóstáti háromosztatú, tornácos házuk volt, ami az évek során három nagyobb, gyökeres átalakuláson ment keresztül. Az eredetileg konyha-, szoba-, kamra- és előszobából álló házat kibővítették még egy szobával és fürdőszobával. A változtatás során nagyobb hangsúlyt fektettek a második szoba kialakítására, mivel a gyerekek számára külön helyiséget akartak biztosítani. A második szoba az együtt lakó családtagok elkülönülését tette lehetővé. (Gilyén 1995: 12.)

A ház tradicionális zöld színű vakolatát a sötétzöld szín váltotta fel, a tornácszakaszt pedig beépítették, és a kamrából konyhát alakítottak ki. 2005-ben a ház két szobából, konyhából és fürdőszobából állt. A tér tágasságára, a kényelemre, a gazdasági épületek helyett pedig elsősorban a lakóházra fektették a hangsúlyt: *A régiék számára szerintem sokkal fontosabb volt a gazdasági épület, mint a lakóház, fontos volt az istálló. Itt eredetileg egy szoba-konyha, spájz és tornác volt. A tornácot befalaztam, sikerült a nagyspájzból konyhát csinálni. A szoba-konyhából*

21 A párhuzamos berendezés szorosan összefügg a polgári-városi szokások átvételével (Csilléry 1982: 67–68).

22 Az elemzés során gyakran használok a *modern vagy korszerű elvek* kifejezéseket, főként a második, illetve harmadik generáció lakáskultúrája kapcsán. Ezeket nem esztétikai vagy érték kategóriák, hanem a napjainkban nagyipari technológiával előállított bútorokat, kiegészítőket, dísz tárgyakat, legkorszerűbb produktumokat jelölik meg. (Lammel 1984: 276.)

lett két szoba, egészen a forradalom utánig, aztán építettünk egy nagy konyhát. Két szoba és konyha van most már, és kellett egy fürdőszoba is (ifj. Adorján József). A lakberendezéshez tartozó bútorokat és tárgyakat elsősorban megtakarított pénzből vásárolták: A férjem örökölte ezt a lakást, a ház üres volt, csak egy szobakonyha és tornác volt. A megtakarított pénzből vásároltunk bútorokat, aztán tévét vettünk, kicseréltünk mindent a spórolt pénzből (Adorján Ibolya). A változtatások szorosan összefüggtek a gyerekek születésével, hiszen már nagyobb térre, több szobára volt szükség. A lakáshoz nem tartozott hagyományosnak tekinthető szobabútor, a család nem ragaszkodott a régi tárgyakhoz. A szobában a szekrény tetejére modern, színes vázákat, kancsókat, elsősorban reprezentatív funkciót betöltő tárgyakat helyeztek el. A falon – a hagyományt követve – egy fénykép a ház első tulajdonosait ábrázolta, a nagyszülőket, Nagy Károlyt és feleségét, Török Esztert. A szobában – az előző generációtól eltérően – megjelent a könyvespolc, mellette pedig a színes televízió is, tehát a helyiség kulturális-rekreációs szerepet töltött be. (Lammel 1984: 279.)

A fűtőberendezéshez, akárcsak az előző generáció esetében, cserépkályha tartozott. A konyhából a zöld színű *kredenc* már kikerült a *színbe*, helyette pedig modern szekrénsort helyeztek, melynek elsősorban presztízfunkciója volt. A kamrában hagyományos háztartási eszközöket, hús-, dió- és mákdarálót tároltak. A konyha modern felszereléséhez tartozott a rádió, a mikrohullámú sütő, kenyérsütő, mosógép, hűtőszekrény és egyéb háztartási gépek. Az előszobában a hagyományos petróleumlámpát villanykörte helyettesítette. A fürdőszobát is igyekeztek modern elvek alapján építeni és berendezni. A lakóházzal szemben helyezkedett el a *szín*, ami már a „lomtár” funkcióját töltötte be. Az udvarhoz hagyományos nyári konyha is tartozott, ami elvesztette eredeti funkcióját, mivel garázként használták. Utána következett az istálló, amit 2005-ben még nem alakítottak át. 2000-ben építettek egy helyiséget, ahová a gazdálkodáshoz szükséges eszközöket helyezték el: répaszeletelőt, *utánfutót*, kukoricamorzsólót, kalapácsmalmot és traktort. Ezekon kívül korábban fontos gazdálkodási eszköz volt az eke és a vetőgép is (28–35. képek). Általános szokás szerint a padlásra a használaton kívül eső eszközök kerültek. A padlás a ház belső terének rejtett és elég nagyméretű tartaléka. A padlástér a paraszti lakóház használatának szerves része. (Bodnár 1997: 72.) Ebben az esetben a padláson levő tárgyak közül a régi bútorok azok, melyeket nem használtak már, mert „rég stílusúnak” minősítették. A bútorokon kívül a padlásra kerültek olyan tárgyak, eszközök is, melyeket különböző alkalmakkor használnak: húsvágó deszka, fazekak, zsírosvendő, szőlőprés, káposztáshordók, permetezőgép, kosarak, tejesfazekak. Ifj. Adorján József a hóstáti gazdálkodás továbbvivője volt, így a tárolóhelyiségeknek különös fontosságot tulajdonított. A pincében tartották rendszerint a zöldségeket, céklát, hagymát, sárgarépát, burgonyát. Szintén a pincében kaptak helyet olyan tárgyak, melyek a mindennapi használaton kívül kerültek, ilyenek az üres üvegek, autókerekek.

2009-ben történt a harmadik nagy átalakulás a házban, mivel a telek az épületekkel együtt Báthory Zoltán tulajdonába került, aki arra törekedett, hogy minden

helyiséget bérbe adjon: *Én elrohant vagyok, elrohant hóstáti, mert a kapitalista rendszerben egy kicsit megtollasodtam, jobban vagyok anyagilag, bírtam befektetni, azért is sikerült Piriéknek elköltözni, és egyezéseket kötöttünk a családon belül, azért volt a nagy ingatlanforgás. Pajtából autószerviz, házból iroda- és üzlethelyiség lett. A színből is lesz valami. Átváltozott, mert úgy jöttem, mint egy jövevény. Mikor ők beindultak, a hóstáti megkapta a földjét, elment, hogy kapálja, és szántson, és piacoljon, én meg más irányba mentem, nem használtam ki ezeket a nagy lehetőségeket, hogy földet műveljek. A földek nem adódtak el, de nem használtam ki a lehetőséget* (Báthory Zoltán). Így lett a hóstáti házból rendre modern lakás, majd iroda és üzlethelyiség (36. kép), az istállóból pedig autószerelő műhely (37. kép).

Dobos Piroska (szül. Adorján) 2006-ban ugyanabban a háztartásban élt szülei-vel, mégis szobáját, amely 2010-ben irodahelyiséggé alakult, saját ízlésének megfelelően rendezte be (38., 41–42. képek). A szekrények tetejére került a régi magnó, lemezjátszó, hangfalak, a régi televízió. Önállóságra való törekvését jelezte a szoba mellé épülő konyha. Ez a konyha 2009-re lett kész, 2012-től pedig az átalakított házhoz tartozó irodahelyiség részét képezi. Az előző generációktól eltérően Dobos Piroska már nem kedveli a nagy és sötét bútorokat, lakberendezési elképzeléseihez elsősorban a praktikusság tartozik: *Nem szeretem a nehéz, régi, sötét bútorokat, a zsúfolt szobákat. Szeretem a praktikus, PAL-ból készített bútorokat. A szüleim is már újat vásárolnak, megunsz valamit, körülbelül tíz évig használsz egy asztalt* (Adorján Piroska). 2009-ben Báthory Zoltán emeletes házat épített a Partizanilor utcában, és az Adorján meg a Dobos család az új lakásba költözött. A ház, amelyben laknak, modern, mind kívülről, mind belülről. Az elköltözés egyrészt az új tömbház felépülése, másrészt a zajos környezet miatt történt. Emellett adottak voltak a körülmények és az anyagi háttér is, hiszen az új otthon a szülőktől örökölt kerthelyiségre épült: *A nagy löketet az adta, hogy elkezdték építeni a nagy blokkokat. Semmi intimitásunk nem volt, beláttak az udvarba. A nagy zaj, a nagy forgalom a másik. Traktorral ki se lehet jönni, és ez a kertünk megvolt, és jött az ötlet, hogy jöjjünk ide ki. Ezt örököltük a húgossal, és elosztottuk kétfele. Minden közösbe van, két részbe, felesbe van. Ők nem laknak itt, ők bérbe adták az első részt. 2009-be költöztünk ide. Két és fél év kellett, amíg ide költöztünk. 2008. január, februárjába csinálták, 2007-be kezdtük, és 2009 nyarán költöztünk ide* (ifj. Adorján József). A ház felépítéséhez egy céget alkalmaztak, a beosztáshoz is szakember segítségét kérték. A tervezésnél fontos szempont volt, hogy lányuk részére is építsenek egy lakrész. A szobák elhelyezése, mérete és stílusa mindkét generáció esetében egyforma. A telekszerkezethez a lakóházon kívül csupán két gazdasági épület tartozik: a pajta és a szín. A kertnek még mindig fontosságot tulajdonítanak, mivel nyugdíjaskorukban is foglalkoznak háztáji gazdálkodással, viszont egyre inkább háttérbe szorul, és a lakás került előtérbe.

Az elköltözés után a szülők újraértékelték a házat, melyben korábban, 2009-ig éltek. Szerintük az régi ház volt, központi fűtés és szigetelés nélkül, és nem szereték volna azt már átalakítani. 2006-ban a telek, mely nem volt még módosítva, ide-

ális otthonnak számított két hóstáti termelő számára, mivel akkor a gazdálkodási helyiségekre is nagy szükség volt, viszont ez a helyzet 2009-ben megváltozott: *Az nem volt befektetés, hogy azt átalakítsuk. Tulajdonképpen Zolti volt a mozgató. Ez is az ő munkája volt, neki átadtuk a mi házunkat, és annak az értékébe ő itt felépitte. Nekünk igazából nem lett volna pénzünk, hogy felépítsük. Nekünk nem lett volna lehetőségünk ezt megvalósítani, viszont neki érdeke volt, hogy az a két telek valamikor egybeolvadjon, és akkor ő tud ott mozogni, és úgy is sikerült. Hátáron voltunk ezzel a cserével, hogy átadtuk, és ő tudta támogatni ezt az építkezést. Másképp rá egy évre nem ment volna ebbe bele, még ha mi keresztszülei is vagyunk, mert nem lett volna kifizetődő. Mert minden megváltozott, jött a nagy válság és rajta is ütött. Mindennek esett az értéke. [...] Azt mondta, hogy keresztmama, ha nem indultunk volna el, most nem bújnék bele. Ő is mást akart csinálni, újakat akart építeni oda. A terv az volt, de jött a válság, és leálltak. Az istállóból garázs lett például. Annyira egyik percről jöttünk át, és Zolti is olyan hamar átalakított mindent. Annyi mindent átalakítottak. Én se tudom már, hogy mi hol volt* (Adorján Ibolya). A régi házból a tárgyak egy részét eldobták, a többit pedig elajándékozták: *A munkások is vittek el belőlük, az asztalokat elhoztuk, mert egy asztal az mindig kell. De azokat se használjuk. Padlás nincs, mert az manzárdrész, ott laknak Piriék* (Adorján József). A tárgyak felhalmozása már nem jellemző, hiszen az új elképzelésekhez elsősorban a szépség társul: *Hova gyűjtsél, mert elveszti a lakás a szépségét* (Adorján Ibolya). Az új bútorok kiválasztásánál az IKEA-stílust követték, és egy cégtől rendeltek megfelelő méretű szekrényeket (41–42. képek). A legfontosabb szempont a célszerűség és a kihasználhatóság volt: *te hogy képzeled el az új lakásodat, hogy mikor bemegyek a konyhába, a sarokba kettőt fordulok, nekem fűszerektől kezdve minden a kezem alatt legyen. Ahogy néztük mindig a tévébe is, hogy na, az milyen ügyes, milyen szép, mert minden a keze alatt van, és valahogy mindig ez volt az álmom, hogy nekem olyan jó legyen, és használható legyen. Ezt itt mind megkaptuk* (Adorján Ibolya). A lakberendező folyóirat mellett a televízióműsorok hatása is befolyásolja a berendezési stílusok kiválasztását (Lammel 1984: 281). A modern háztartási felszerelések közé tartozik a televízió, hűtő, mosógép, háztartási „robotok”, elektromos főzőlap és a nélkülözhetetlen számítógép: *Információ, újságolvasás a netről történik, mindenféle lapot el lehet olvasni, nem kerül pénzbe* (Adorján Ibolya). A tartós fogyasztási cikkeket is a modern világban gyakrabban helyettesítik a legkorszerűbb darabokkal: *Mindent kicseréltünk, mert a hűtő is olyan régi volt, most cseréltük ki, elavult volt. A televízió is egy fogyó anyag, azt is kicseréltük* (ifj. Adorján József). Az új életstílus megköveteli a legújabb technikai eszközök beszerzését, amiket a régivel szemben egyfajta tartósság jellemez: *Tönkrement a húsdaráló, és lett ez a mechanikus daráló. Ilyen modern asztalra nem is lehet azt a régit felfogni. És akkor egy kicsi robot kell, egy mixer kell. Nem lehet élni nélküle, lépést kell tartásd a technikával* (Adorján Ibolya). Habár az Adorján házaspár már kevésbé foglalkozik gazdálkodással, mégis az új házhoz elhozták a ehhez szükséges eszközöket, és a traktort is, ami elveszítette eredeti funkcióját, csupán a nosztalgia szerepét tölti be: *A mezőgazdasági eszkö-*

zőket elhoztuk. A gépek itt vannak, a színbe. Olyan, mint egy ócskavas, de megvan. Már hajtásim sincs (ifj. Adorján József). A gazdálkodási eszközöket az erre a célra épített új szerszámtárolóba helyezték (43–45. képek). Ebben az esetben a tárgyak nosztalgikus szeretete összekapcsolódik a hagyománytisztetéssel (Pellandini-Simányi 2008).

Báthory Rozália már nem folytatta a gazdálkodást, és ez a telekszerkezetben is tükröződik, hiszen a lakáson kívül nem fektetett hangsúlyt a gazdasági épületekre: *a lakás eredetileg nem volt hóstáti lakás, jelenleg nem foglalkozunk gazdálkodással, csak hétvégén megyünk a kertbe, nincsenek gazdasági épületek. De elmondhatom, hogy a hagyományos hóstáti épületekhez tartozott a gabanás, a csűr. A lakóházak általában zöldre voltak festve, és piros téglát használtak. Az eszközökhöz tartozott az eke, a borona. Volt szekér is, azzal szállították az árut* (Báthory Rozália). Hiányzik a tágas udvar és a kert is. Az elmúlt hat év alatt a lakás beosztása is változásokon ment keresztül. A ház első felében található szobát konyhára és egy kisebb szobára osztották, így ez bérbe adva a jövedelemkiegészítés célját szolgálja. A 2006-ban még létező varrodát pedig lakrészé alakították. A fejlődésre nem a toldás, hanem a belső osztódás jellemző (Gilyén 1995: 8).

Báthory István és Báthory Rozália együtt alakították át a házat: *Nagyon rongyos volt a padozata, 25 évvel ezelőtt volt, nem volt fürdőszoba sem, csak egy szoba, konyha és spájz, így a spájzot átalakítottuk fürdőszobává. Nem volt csempé, grészia sem, ezeket mind mi vettük és rendeztük át a lakást, tettük lakhatóvá. Jelenleg nem foglalkozunk gazdálkodással, nincsenek gazdasági épületek* (Báthory Rozália). Az építőanyagok minőségét fontosnak tartották, így újszerű anyagokat alkalmaztak: pl. a fürdőszobában csempét a falra. Itt található a mosógép és a centrifuga is, melyek nélkülözhetetlen eszközei a modern lakásoknak. Egyetlen szobájuk volt, a berendezéskor pedig figyelembe vették, hogy ne legyen zsúfolt a lakás: *Legyen modern, legyen fürdőszoba, konyha, szoba. Ebben a házban nem volt fürdő, mi építettünk, csempét tettünk, hogy mégis legyen szép. Ne legyen zsúfolt, a szoba meg legyen nagyobb* (Báthory István). A könyvespolccal szemben helyezték el a szekrényt, melyen reprezentatív tárgyak találhatók: dísnövényes vázák, rokonoktól ajándékba kapott, indiánokat ábrázoló szobrok, italsüvegek. A szoba fontos részét képezi a számítógépasztal a számítógéppel és nyomtatóval, a sarokban pedig cserépkályha található. A konyhában a modern felszerelések közé tartozik a hűtőszekrény, fagyasztóláda, színes televízió, mikrohullámú sütő és az elektromos páraelszívó is. A régi konyhai főzőkályhát asztallá alakították. A bútorok közül a konyhabútort cserélték ki, a többi szekrényt pedig az új szobába helyezték: *A bútorok modernnek, nincs semmi a régi bútorból ott. Valóban nem dobtunk ki semmit, csak hátrébb vittük, ahol régen volt a varroda. Itt a konyhában modern van, de a hálószobám régi. A órát is, az a nagy tata órája volt, és gondolom, hogy majd ők is fognak örülni ennek, szóval ilyen apró dolgokat őrizget az ember* (Báthory Rozália). A tárgyak tehát kikerülnek a „lakberendezés” köréből, és átkerülnek a „családi emlékek” kategóriájába. Ezzel a lakberendezéshez kötődő értékreszim elvei többé nem vonatkoznak rájuk: nem kell többé jól menniük a bútorhoz. (Pellandini-Si-

mányi 2008.) Az új otthonba már központi fűtés, padlófűtés és fatüzeléses kályha is került. A konyhát átalakították, az amerikai modellt követve, a konyha és a nappali ugyanabban a térben helyezkedik el.²³ Az új kályha melletti fotel még a régi ház szobájából származik. A régi tárgyakhoz való kötődés egyben hozzájárul ahhoz, hogy az emberek jól érezzék magukat otthonukban. A modernt és a régit is egyformán értékesnek tekintik (48–51. képek).

A harmadik generáció lakáskultúrája gyökeresen eltér az előző nemzedékétől, ebben az esetben már megváltozott mentalitásról beszélhetünk, a gazdasági épületek pedig teljes mértékben hiányoznak. A fiatalok elsősorban a lakás helytakarékos beosztására és korszerű berendezésére fektetik a hangsúlyt.

Báthory Zoltán és felesége, Báthory Petruța házasságkötésük után a megtakarított pénzből kétszintes házat építettek (53. kép). A telek mérete helyett a lakóház tágasságát vették figyelembe, a lakberendezésre pedig a praktikusság és kényelmesség jellemző. *A legfontosabb az volt, hogy legyen nagyobb, kétemeletes házat építettünk, legyen kényelmes, modern, praktikus, központi fűtés is van* (Báthory Zoltán). A családban ez a legkorszerűbb stílusú lakás, mely teljesen eltér az előző generációkétól. Mindkét szintre különböző színű fürdőszobát terveztek. Ezzel összefüggésben előtérbe kerül a személyes ízlés, mely egyre inkább egy szubjektív megérzést, egyúttal a trendek ismeretét jelenti. (Pellandini-Simányi 2008: 219.) A ház alapterülete finoman differenciálódott, a hálószobákon kívül a nappali az a helyiség, ahol általában vendégeket fogadnak, tehát ez az a tér, mely elsősorban a presztízst és a státust szolgálja. A modern tömegkommunikációs eszközök közül itt található a színes televízió és a laptop is. A konyhát, előszobát és nappalit nem választották el falakkal, tehát a privát tér helyét egyre inkább a köztér veszi át. A konyha berendezésekor elsősorban a bútorok színét vették figyelembe, a szekrényt pedig rendelésre készítették. Ebben az esetben megjelenik az „önálló lakberendezési logika” (Pellandini-Simányi 2000: 221), mint például egyes színek, bútorok elhelyezése milyen hatást keltenek, mi divatos, és mi az, ami elavult. Fűtőberendezésként nem cserépkályhát, hanem központi fűtést választottak. A gépesített háztartáshoz tartozik a mikrohullámú sütő, mosógép és hűtőszekrény. A ház nem változott 2006 óta, Báthory Zoltán szerint a lakás szoros kapcsolatban áll a divattal: *Ez egy ilyen jó divathullám, ez a praktikus, egy előszoba, amiből nyílik minden, egy garázs. Kényelmes legyen, de befolyásol a divathullám és mit tudsz megvenni. Nem lett rózsaszín a fürdő, mert tudtam már, hogy két év múlva nem lesz divat. Krém- és barna színeket választottunk* (Báthory Zoltán). A „jelen pillanat” azért fontos, mert az új értékrendszer fontos szerepe a változás (Pellandini-Simányi 2000: 222), így lehet, hogy pár év múlva a nem rózsaszín fürdő még mindig divatos lesz.

Adorján Károly és Vigh Ibolya a házasságkötés után, szintén megtakarított pénzből, Ibolya szüleinek udvarán építettek kétszintes házat. Az építkezést 2006-ban

---

23 Fehérvári Krisztina az amerikai konyhák elterjedését vizsgálta a poszt szocialista Magyarországon. Szerinte ebben a periódusban az emberek elsősorban az interneten keresztül közelebb kerülnek a nagyvilághoz, és ez tárgyi kultúrájukat is meghatározza, melyhez egy minőséget képviselő életstílus társul (Fehérvári 2002).

még nem fejezték be, Báthory Zoltánnal ellentétben ők már nem fogadtak építőmestereket. A hagyományos zöld színű vakolat helyett a narancssárgát választották. 2006-ban még a szülői házban laktak. A berendezéshez tartozott az újszerű szekrény sor, könyvespolc, íróasztal, televízió, számítógép, CD-lejátszó. A ház építésénél lényeges szempont volt számukra a tágas tér, a szobák mérete és átjárhatósága. Az új lakás 2007-re készült el (56–59. képek).

A lakberendezési elképzeléseikhez 2006-ban korszerű, kényelmes és modern bútorok tartoztak, ezt 2007-ben sikerült megvalósítaniuk: *Semmi régi stílus nincs, 2 szobánk lesz, külön fogadószoba, termopánablakok, nagyobbak, hogy legyen világos a lakás, azon kívül konyha, fürdő, előszoba, éléskamra. A tető cserépből van, fűtés központi fűtés lesz, sokkal kényelmesebb, nem talál egy modern lakáshoz a csempekályha. A bútor is modern lesz, új, rendelésre. Hűtőt és aragázt kaptunk az eljegyzésre, azon kívül mindent megveszünk* (Adorján Károly).

A lakberendezéshez már házasságkötésük előtt számos tárgyat vásároltak, Vigh Ibolya a háztartáshoz szükséges edényeket, felszerelést elsősorban külföldi körutazásai során szerezte be, arra figyelt, hogy azok minél újszerűbbek legyenek: mikrohullámú sütő, kukta, kávéfőző, ebédlőkészlet. Hűtőszekrényt és mosógépet eljegyzésük alkalmából szüleiktől ajándékba kaptak. Fűtőberendezésként a cserépkályha helyett a központi fűtést választották. A bútorok kiválasztásánál is arra törekedtek, hogy azok eltérjenek a hagyományos stílustól, itt is a személyes ízlés került előtérbe: *Modern bútorzata legyen, nem régi, nem szeretem a régi, nagy bútorokat, jól nézzen ki és legyen praktikus* (Vigh Ibolya). A gazdasági épületek a szülők tulajdonában vannak, mivel ők a fiatalokkal ellentétben még tovább folytatják a gazdálkodói életformát, ilyen épület az udvarban a kas és a szín: *Gazdasági épületek, van a disznóól, tyúkketrec, szerszámosszín, de ez mind Ibi szüleinek van, mi nem foglalkozunk gazdálkodással, csak besegetünk. Régebbi szekerrel szállították az árut, ma már van traktor, autó. Kaszagép, eke, vegyszerek vannak, gyomirtók, kapálás helyett* (Adorján Károly). A hagyományos zöld színű konyhakredencet ebben az esetben is a csűrben lehetett megtalálni, tárolófunkciója nem változott, de számos, használaton kívüli tárgyat raktároznak benne, szerszámartó szerepét tölti be az istállóban. A három nemzedék telekszerkezetét-lakáskultúráját végigkövetve különböző aspirációk megvalósulásának és változásának lehetünk szemtanúi. Az első nemzedékhez tartozó személyek nagyobb hangsúlyt fektettek a gazdasági épületekre. A lakás és a gazdálkodás funkciói nem különíthetők el élesen. Ezzel ellentétben a következő nemzedék esetében már tágasabb, differenciáltabb beosztású házak jelentkeznek, a kényelem új normái terjednek el. Elsősorban a szülők lakásbeosztásának számukra negatív példája, a zsúfoltság ösztönözte őket arra, hogy más stratégiát válasszanak. A ház belső területének szabad felosztása, alakíthatósága alkalmasabbá teszi azokat a szélesebb skálájú egyéni, csoportos és kulturális tevékenységekre, míg az elhatárolt tér uniformizálja a megnyilvánulásokat. (Nicolau 1988: 19.) A lakótér nagysága nagyon fontos szempont lett. Az első generációhoz viszonyítva a második, illetve a harmadik nemzedék tagjai a lakóhelyiség differenciálódását is figyelembe veszik. A fűtőberendezések közül a cserépkályha helyét fokoza-

tosan a központi fűtés veszi át. A minőségi javulások szerves része, hogy a megépülő lakások minél jobban szolgálják a lakók kényelmét és egészségét is. A középnemzedék esetében a 2006 után bekövetkezett változások: tág lakóterek, modern bútorok, a kényelmesség, praktikusság, személyes ízlések előtérbe helyezése jelzi, hogy a fiatalok nagymértékben befolyásolták szüleik elképzelését az ideális otthonról. Annak ellenére, hogy a modern elvek már ifj. Adorján József és felesége számára is követendő példát nyújtanak, nem adták fel teljesen a hagyományos életformát, és még mindig szívesen gazdálkodnak az új otthonuk melletti kertben is.

Táplálkozás

A parasztgazdaságok a mezőgazdasági termelősövetkezetek megszilárdulásáig elsősorban önellátásra törekedtek. Saját maguk termelték a gabonát, zsírt, húst, tejterméket, és belőlük egész évre való készletet tároltak. Ezek mellett eltörpült a kereskedelemről származó élelmiszer. (Kisbán 1997b: 417.) Az önellátás tehát a paraszti életmód nagyon fontos sajátossága. Ugyanez jellemezte a hóstáti földészek életvitelét is. Rendszerint a zöldségtermesztés mellett lehetőségük volt állattartással is foglalkozni, így a család számára szükséges hús- és tejmennyiséget is biztosítani tudták. A gazdálkodás visszaszorulásával is id. Adorján József csupán a kenyeret, cukrot, sót és a kávéét szerezte be üzletből. Általában arra törekedtek, hogy házilag készített ételeket, termékeket fogyasszanak: *Húst, tejterméket napirenden fogyasztottunk. Tehenet nem volt szabad levágni, inkább eladták. Majorságot, disznót tartottak. Nem mindent termeltünk meg, ha nincs, veszünk az üzletből, cukor, só, gríz, kávé* (id. Adorján József). Az élelmiszerek közül azok, melyek csak vásárlás útján szerezhetők be: liszt, cukor, só, édesség (Kovács E. 1978: 173).

A középnemzedékhez tartozó ifj. Adorján József és felesége, Adorján Ibolya a földek visszaszolgáltatása után kizárólag gazdálkodással foglalkoztak, és így sikerült megtermelniük a család ellátásához szükséges zöldség- és húsmennyiséget. Csak az ételkészítéshez szükséges rizst, cukrot és olajat vásárolják üzletből. Mivel jelenleg is kertes házban laknak, saját és gyerekeik részére is megtermelik a szükséges zöldségmennyiséget. Ha a piacról vásárolnak, saját termelői tudásuk alapján, elsősorban a belföldi árukat részesítik előnyben: *Igyekszünk csak itteni termékeket venni, mert mikor bűnbe estem és megvettem a télen a külföldit, hogy csináljak egy kis lecsót, a paradicsom közepe zöld volt, és nincs semmi íze. Most ha megveszek valamit, mert nekünk nincs, egy kis uborka vagy káposzta, akkor aránylag nézem azt, hogy főlías román termék legyen, az még mindig jobb, mint a Spanyolországi eper, csak megnézzük, amit veszünk* (Adorján Ibolya). Étrendjükben nyugdíjba vonulásuk óta változás történt, mivel kevesebb fizikai munkát végeznek, így már nem szükséges kalóriadús, zsírosabb ételeket fogyasztaniuk: *Olyan intenzív munka nincs, és akkor nem kell nagy kajálás* (Adorján Ibolya). A konyhában megjelenő villanyfőző modern technikai eszköz, amely az otthoni munka megkönnyítését szolgálja, a főzés helyett több időt tudnak szakítani egyéb tevékenységekre

is: *Ezért volt az, hogy legyen villanyfőzőm, mert ugyanazt a kaját hamarabb készítem el. Időben rengeteget nyerek, nem mintha nem volna időm, de inkább üljek kint a friss levegőn, mint bent az aragáz mellett* (Adorján Ibolya). A háztartási gépek a család gazdasági erejét, megújult életmódját és értékrendjét is kifejezik, amit a gépeknek, korszerű felszereléseknek a nyilvános térben való elhelyezésével is igyekeztek bizonyítani. A korábbihoz képest új szemlélet gyökeresedett meg: az idő megbecsülése a pénzzel szemben. (Báti 2009: 263.) A villanyfőző lehetővé tette az időgazdálkodás átalakulását, mivel az étel hamarabb készül el, több időt lehet szentelni a gyerekekkel való beszélgetésre: *Mi aragázfőzőlappal indultunk, de mikor láttam, hogy Piri hazajön hatkor a munkából, és bejött hozzám, és pletykáltunk, és másfél óra alatt egy kétfogásos ebédet készít, mire jött Maci, ott párolgott az étel, én valósággal megirigyeltem. Mondtam, hogy Piri, hogy leszel kész. Mondta, hogy hagyd el, mert mindjárt kész van. Mikor láttam, hogy máris kész van, és én mennyt állok a gáz mellett, aztán kicseréltük* (Adorján Ibolya). A lányok munkára nevelése elsősorban az anya feladata volt, figyelemmel kísérhette anyja főzőtevékenységét, férjhezmenetele után azonban az otthonról hozott tudásának csak egy részét hasznosította, mivel saját ízlésvilágot alakított ki (Báti 2009: 259). Ez hasonlóan történt az Adorján családban is: *Piri gyakorlatilag nálam tanult meg főzni, de érdekes, hogy teljesen más a fűszerezése. Kialakította a sajátos stílusát* (Adorján Ibolya).

Báthory Rozália és férje nem foglalkoztak gazdálkodással, és ezért a termékek nagy részét bevásárlóközpontokból szerzik be, de ennek ellenére részletesen beszámoltak a hagyományos háztartási táplálkozáskultúráról, étrendről: *Disznót is vágtag, és jellegzetes volt az étrend, vacsorára túrós puliszka, ettek füstölt szalonnát, zöldhagymát, sonkát és kaszáslevest. Mi már nem vágunk disznót. Mostanában csak olajjal főzünk, régen zsírral főztünk. A kenyeret a háztartások soha nem sütötték otthon, mindig elvitték pékségbe* (Báthory Rozália).

A harmadik generáción belül Vigh Ibolya és férje a családi hagyományt követik, nem foglalkoznak piacozással, viszont a kertjükben zöldséget termelnek, és a szülőkkel közösen állatokat is tartanak: *A mi családunk hagyományosan vág disznót, tyúkot a mai napig. Így a húst is meg a zöldséget is mi termeljük meg, ennél egészségesebb étrend nem kell, akármilyen kecsgetető legyen a nagy bevásárlók polcain levő áru* (Vigh Ibolya). Mivel Ibolya is háztartási családban nevelkedett, alkalma volt megfigyelni nagyszülei táplálkozási szokásait. Szerinte a háztartási gazdák elsősorban a munkához igazították étrendjüket: *A táplálkozásban a gazdaember nem foglalkozik a divatos diétákkal. Aki keményen dolgozik a mezőn, az nem kell a fogyókúrára gondoljon. Az rengeteg kalóriát használ el, s azt pótolnia kell. Aki mezőgazdasággal foglalkozik, annak általában állatai is vannak* (Vigh Ibolya).

Dobos Piroska és férje háztartását is meghatározza a szülők által termelt friss zöldség, viszont bizonyos termékeket kénytelenek üzletből megvásárolni: *Eljárunk a nagy bevásárlóközpontokba, vagy a piacra, vagy ide a kertbe* (Dobos Imre). Ezzel ellentétben Báthory Zoltán és felesége csupán áruházakból vásárolnak, és nem is tervezik, hogy majd saját kertjükben zöldségtermesztéssel foglalkozzanak: *Ültettem*

gyümölcsösöket. Nagyobb befektetés, több hektárra. Nem zöldséggel foglalkoznék, mert megszoktuk a városi retket, megyünk a Julius Mallba, mert ott kell lenni, mert ettől nem tudunk megszabadulni. Kényelmesebbnek tűnik (Báthory Zoltán).

A harmadik nemzedék fő jövedelemforrását már nem a gazdálkodás képezi. A táplálkozással kapcsolatban megemlítik, hogy megpróbálnak házilag készített termékeket fogyasztani és a 21. század gyakran hangoztatott „egészséges életmód” elvei alapján élni, de ők már a nagyszüleik generációjához képest gyakrabban vásárolnak nagyobb áruházakból, mivel ez „kényelmesebbnek tűnik”.

Szabadidő

A hagyományos paraszti gazdálkodásban a termelőüzem és a háztartás egységet képez, és a tevékenységek összefolynak. Más az időkép is, az emberek gondolkodásában a nap, az év különböző, jól meghatározott tevékenységek sorozatára van bocsátva, az évet már nem hónapokkal mérik, hanem az egymást követő tevékenység láncolatában. (Jávor–Molnár–Szabó–Sárkány 2000: 989.)

Id. Adorján József elsősorban földműveléssel foglalkozott, így hét közben a munkára fektette a hangsúlyt, minden időt kitöltött valamilyen tevékenység, ami tervezéssel járt együtt: *Előre terveztük, hogy holnap mit csinálunk, megyünk kapálni vagy megyünk a piacra, előre kellett készíteni* (id. Adorján József). A szabadidő csupán az esti pihenéssel volt egyenlő: *Nemigen volt szabadidő, a földművelésben nincs, télen egy picit több van, de akkor is rakjuk el a dolgokat, amik elmaradtak nyáron. A szabadidő olyan, hogy mikor már este van, fekszünk le korán* (id. Adorján József). Hagyományos hóstáti szokás szerint id. Adorján József hétvégén részt vett a névnap, születésnap, illetve szüreti bálakon, a színházi előadásokon, és a vasárnapi istentiszteleteken is: *Társalogtak, esténként összeültek, volt dalárda is, szombatonként bálók, multságok voltak. Sokat dolgoztak. Nagy volt a színházjárás, templomjárás. Vasárnapkor főleg, volt imahét is. Nem volt nagy olvasás* (id. Adorján József). A Bethlen Gábor dalárdában is énekelt, ahol lehetősége volt barátaival, szomszédaival találkozni. Adorján Rozália is követte a szabadidős tevékenységekhez kapcsolódó hagyományt, mivel télen kedvenc időtöltése a tollfosztás volt, ami tulajdonképpen munkával járó szórakozás volt. A téli esték régi hagyománya a tollfosztás, amit olyan szükséges munkának tekintenek, amely közben szórakozásra is lehetőség nyílik. (Szabó P. 1978: 289.) Ezenkívül férjével rendszerint részt vett a vasárnapi istentiszteleteken is.

Ifj. Adorján József és felesége mindennapjait is a gazdálkodás határozta meg, az egész évet ennek függvényében osztották fel. Tavasszal előkészítették a melegágyakat, ezután rendszerint a kapálás következett, az őszi pedig a betakarítás időszaka volt. Minden héten kedden és csütörtökön a piacon értékesítették termékeiket: *Reggeltől estig dolgozunk, szabadidő nincs, télen még megnézünk egy filmet, újságot olvasunk, zenét hallgatunk. Nyáron még késő estig dolgozunk, hazakerülünk, még az állatokat is el kell rendezni, eldiskuráljuk a következő napot, és vége van*

(ifj. Adorján József). Szabadidős tevékenységként 2006-ban a televíziónézést, újságolvasást, zenehallgatást említették. 2009-ben, nyugdíjaskorukban több szabadidejük van, a kikapcsolódást pedig a számítógépes játékok és az internet biztosítják²⁴: *Számítógép nélkül nem is lehet élni. Van e-mail címünk is, és nagyon performáns gépünk. Volt Piriéknek internetük, de mi átvettük, mert ők vettek jobbat. Képernyőt is cserélünk gyakran, mert a lapos az csak modernebb, csak jobb. Egerészünk, mint a macskák, és néha még játszunk is rajta* (ifj. Adorján József, Adorján Ibolya). A televízió, az internet, a korszerű technológiák befolyásolják az emberek idővel való gazdálkodását (Frykman–Löfgren 2005: 20).

Báthory Rozália és férje számára a mindennapi munka egyhangúságát elsősorban a kertészkedés tette változatossá, ami egyben kikapcsolódást is jelentett. Baráti körük kialakulását nagymértékben foglalkozásuk is meghatározta: *A barátokkal gyakran találkozunk, szinte minden héten, régi munkahelyi kollégák, gyógyszeres asszisztens, van egy állatorvos barátunk, minden hónapban egyszer találkozunk* (Báthory Rozália). Az önfejlesztéshez tartozó olvasás mellett az internetes játékok ebben az esetben is fontos helyet foglalnak el a szabadidős tevékenységek között: *Olvasom az újságot, nézem a tévét és internetezek, szeretem a számítógépes játékokat* (Báthory István).

Dobos Piroska mindennapjait elsősorban a munkahelye határozza meg, és emiatt nagyon kevés szabadideje marad, rokonaival is csupán születésnapok, névnapok alkalmával találkozik. Dobos Imre hétköznapjait a munkájához tartozó változatos tevékenységek határozzák meg: *Ha reggel felhív valaki, nekem be van ütemezve, reggel felkelek és kezdődik a tevékenység. Én sok mindennel foglalkozok, a pénzügyi tanácsadás mellett számítógépeket szerelek, és tanácsot adok, hogy mit vásároljanak. Változó a programom, be van előre ütemezve. Estefeje megyek sportolni, de itthon szeretek lenni* (Dobos Imre). Szabadidejében szívesen sportol, és barátaival különböző szervezett kirándulásokon vesz részt.

A harmadik generáció számára fontos szabadidős tevékenység a nyaralás, amit szerintük az előző nemzedékek nem tettek meg: *Véleményem szerint nem élték az életüket, pénzük volt, de nem voltak nyaralni, nem engedtek meg maguknak semmit, kööttséget jelentett* (Báthory Zoltán). A nyaralás a szabadság ideje alatt a kevéssé specializálódott, rutinmentes tevékenységek közé tartozik (Granasztói 2000: 111). Báthory Zoltán nagyon elfoglalt vállalkozó, emiatt kevés időt tölt családjával, és ezt gyerekei negatívan élik meg: *Nincs szabadidő, mikor látják a gyerekek, hogy beszélek telefonon, akkor kiabálnak* (Báthory Zoltán).

A hóstáti kultúrotthon jelentős szerepet játszott és játszik napjainkban is a közösség életében, formálásában, a fiatalok számára teret biztosít az együttléti alkalmakra.

24 Jessica Enevold és Charlotte Hagstrom svéd etnológusok felhívják a figyelmet az internetes játékok, mint szabadidős tevékenységek, szerepére a felnőttek világában. Azáltal, hogy az anyák is részt vesznek ebben a tevékenységben, a családon belüli szerepek megváltozásának lehetünk tanúi (Enevold–Hagstrom 2009: 28) Ezenkívül fontos felfigyelni a korosztályok közötti különbségekre is, hiszen az internetes játék elsősorban a fiatalabb generáció körében elterjedt tevékenység, ami ebben az esetben – ezzel ellentétben – a középgeneráció szabadidejének egyik fontos tevékenysége lett.

Adorján Károly és Víg Ibolya az 1996-ban, a rendszerváltás után visszacapott Kalandos hóstáti kultúrotthonban bálakat szerveznek a fiatalok számára, és kezdeményezésekre újraindult a Virágos Táncegyüttes is. Minden évben megtartják a hagyományos szüreti, névnap, születésnap bálakat, és az ország különböző helységeiben fellépéseket is szerveznek: *Hát legtöbbször munkával telik, szórakozással kevésbé, farsangi bálra, szüreti bálra elmegyünk, Ferenc-bálra. 1996-ban táncsoportunk is alapult (hagyományörző táncsoport)* (Adorján Károly). Víg Ibolya nem foglalkozott gazdálkodással, de a tanulás mellett végigkövette édesanyját a nagyobb munkálatok elvégzésénél, és mindenekelőtt ez jelentette a kikapcsolódást számára: *Kicsi korom óta kérdezték, mit csinálok szabadidőmben, nekem ilyen nincs, gyakorlás, éneklés reggeltől estig. Az éneklés mellett megfér a gazdálkodás is, kikapcsolódást jelent, nem vagyok a poros városban* (Víg Ibolya). Véleménye szerint a hóstáti közösséget a munkához való viszonyulásuk révén lehet a legjobban jellemezni, és ez egyben a városi lakosságtól is megkülönbözteti őket: *Munkamorál jellemzi, nincs szabadidő. A város többi lakói mind irigykedtek azért, mert nekünk van, de attól van, hogy dolgozunk. Ha valaki nézi a tévét, olvassa az újságot, attól nem fog előrehaladni. Élelmet természetek, mindig szerettek fejlődni* (Víg Ibolya).

Következtetések

Jelen fejezetben az Adorján család három nemzedékén keresztül megfigyeltem a párválasztásban, foglalkozásban, gyerekevelésben, telekszerkezetben, lakáskultúrában, táplálkozásban és szabadidős tevékenységekben bekövetkezett átalakulásokat.

	Családtag	Származás, vallás	Foglalkozás	Telekszerkezet	Táplálkozás	Szabadidő
I. nemzedék	id. Adorján József	kolozsvári református hóstáti	hóstáti földész	egyszintes tornácos ház, gazdasági épületek, nyári konyha, udvar, kert	saját termékek, cukor, kenyér, só, kávé üzletből	névnapi köszöntő, szüreti bál, színház, templom, dalárda
	Adorján Rozália (szül. Daróczy)	kolozsvári református hóstáti	hóstáti háztartásbeli	egyszintes tornácos ház, gazdasági épületek, nyári konyha, udvar, kert	saját termékek, cukor, kenyér, só, kávé üzletből	tollfosztás, névnap, szüreti bál

	Családtag	Származás, vallás	Foglalkozás	Telekszer- kezet	Táplálkozás	Szabadidő
II. nemzedék	ifj. Adorján József	kolozsvári református hóstáti	lakatos/hóstáti termelő, jelenleg nyugdíjas	emeletes ház, gazdasági épületek, kert	kevesebb zsíros étel, részben saját termékek	számítógépes játékok, újságolvasás
	Adorján Ibolya (szül. Daróczy)	kolozsvári iparos katolikus	bérszámfejtő/hóstáti termelő, jelenleg nyugdíjas	emeletes ház, gazdasági épületek, kert	kevesebb zsíros étel, részben saját termékek	pihenés, kertészkedés, internet
	Báthory Rozália (szül. Adorján)	kolozsvári református hóstáti	gyógyszerész, jelenleg nyugdíjas	ház, udvar	áruházi termékek	olvasás, baráti találkozások, kertészkedés
	Báthory István	kövendi református	villanyszerelő, jelenleg nyugdíjas	ház, udvar	áruházi termékek	baráti találkozás
III. nemzedék	Adorján Károly (ifj. Adorján József és Adorján Ibolya gyereke)	kolozsvári református hóstáti	karbantartó	emeletes ház, kert, udvar	szülők által termelt zöldség, hús	szüreti bál, tévézés
	Vígh Ibolya	kolozsvári református hóstáti	operaénekesnő	emeletes ház, kert, udvar	szülők által termelt zöldség, hús	szüreti bál, kertészkedés
	Dobos Piroska (ifj. Adorján József és Adorján Ibolya gyereke)	kolozsvári református hóstáti	titkárnő	emeletes ház, kert, udvar	piacról és szülők kertjéből szerzett termékek	zsúfolt munkaidő – születésnapok és névnapok alkalmával
	Dobos Imre	kolozsvári unitárius iparos	pénzügyi tanácsadó	emeletes ház, kert, udvar	piacról és szülők kertjéből szerzett termékek	sport, kirándulás
	Báthory Zoltán (Báthory Rozália és Báthory István gyereke)	kolozsvári református hóstáti	vállalkozó	emeletes ház, udvar	Iulius Mall, kényelmesebb, „városi retek”	nyaralás külföldön
	Báthory Petruța (szül. Hordouan)	dési ortodox román	ügyintéző	emeletes ház, udvar	áruházi termékek	nyaralás külföldön

1. táblázat. Az Adorján család

A párkapcsolatok változása sajátos tükröket mutat a hóstáti közösség életének, a csoport belső viszonyainak és környezetével kialakított mikro- és makrokapcsolatainak (Pillich–Vetési–Vincze 1984: 95). A házasságkötések, amint a fenti táblázatból is kiderül (*I. táblázat*), nyilvánvalóan jelzik a család életének társadalmi, illetve szerkezeti rezdüléseit. Az első generációhoz tartozó id. Adorján József és Adorján Rozália (szül. Nagy) 1948-ban kötöttek házasságot. Mindketten református hóstáti családból származtak, és gyerekkoruk óta ismerték egymást. Erre az időszakra (1940–1961), a változó történelmi-politikai-gazdasági körülmények²⁵ között is, a közösségi endogámia volt jellemző (Pillich–Vetési–Vincze 1984: 104–105). A házasságkötést ebben a periódusban még elsősorban gazdasági érdekek szabályozták, és a szülők elvárásai közé tartoztak: *akkor csak hóstátit vehettünk el* (id. Adorján József). A sajátos párválasztási szokást szerették volna tovább hagyományoztatni, viszont ez nem valósult meg. Ifj. Adorján József 1973-ban nősült meg, és testvére, Báthory Rozália (szül. Adorján) pedig 1977-ben ment férjhez. Ebben a periódusban a kollektivizálás és a gyors ipari fejlődés következtében a hóstáti közösség egyre inkább nyitott a városi ipari munkásság, értelmiség felé. Ifj. Adorján József felesége kolozsvári katolikus iparoscsaládból származik, tehát már a felekezeti hovatartozás sem jelentett gondot, viszont gyerekeik mindketten református vallásúak. Ez esetben a református földműves – katolikus városi párkapcsolat valósult meg. Báthory Rozália (szül. Adorján) férje kövendi református családból származik. Erre a párkapcsolatra a földműves-vidéki párosítás jellemző. A harmadik generáció esetében a házasságkötés a rendszerváltás utáni időszakban történt. Ugyanazon nemzedéken belüli, illetve testvérek közötti eltérések szemtanúi is lehetünk. Adorján Károly és Vigh Ibolya hóstáti származású református családból származnak, és megpróbálják továbbörökíteni a családi hagyományt. Dobos Piroska (szül. Adorján) – testvérétől eltérően – kolozsvári unitárius iparoscsaládból származó személyhez ment férjhez, unokatestvére, Báthory Zoltán esetében már az exogám házasság érvényesül. Báthory Zoltán nemcsak a közösségen kívüli, hanem a nemzetiségen kívüli házasságkötéssel haladja meg a családi hagyományt. Felesége, Báthory Petruța (szül. Horodouan) román nemzetiségű, dési²⁶ ortodox családból származik.

A következő vizsgálati kategória a foglalkozás, ami szoros kapcsolatban áll a gyermeknevelési stratégiákkal. Az első nemzedék életét a gazdálkodás határozta meg, és ezt elsősorban szüleik szigorú, munkára való tudatos nevelése segítette elő. A családi tradíciót követve id. Adorján József hóstáti földész volt, és felesége pedig hóstáti háztartásbeli. Mindketten hangsúlyt fektettek arra, hogy saját gyerekeiket is bevonják a munkafolyamatokba, de a gazdálkodói életformába való „belenevelést”

25 Romániában a szocializmus ideje alatt, 1945–1965 között a Gheorghe Gheorghiu-Dej-korszak, 1965–1989 között pedig a Nicolae Ceaușescu-korszak volt. Dej a szovjet hatalom kiszolgálója, majd bírálója volt, míg Ceaușescu egyre inkább a szovjet hatalom korszakát a saját országában reprodukáló diktátor. A kollektivizálás 1949–1962 között zajlott. 1949–1953 között lassan növekedett a kollektív gazdaságok száma, 1953-tól 1956-ig átmeneti időszak következett, 1957-ben pedig újra felerősödött a kollektivizálással kapcsolatos propaganda, és 1962-ben bejelentették a kollektivizálás befejeződését (Gagy: 2009).

26 Dés, románul Dej, város Romániában, Kolozs megyében. Kolozsvártól 57 kilométerre helyezkedik el.

már nem tudták megvalósítani. A kollektivizálást követő évtizedekben a közösség szintjén is felgorsult a földészéletforma feladása. (Pillich–Vetési–Vincze 1984: 94.) Ebben az időszakban ifj. Adorján József lakatos, felesége pedig bérszámfejtő volt. Munkavállalásuk olyan jellegű volt, amely megadta a nyugdíj biztonságát, de nem gördített különösebb akadályt a kertgazdálkodás folytatása elé sem: *közben szabadidőben besegítettünk, gyomlálás, kapálás, délelőtt munkába voltunk, délután itthon* (ifj. Adorján József). Annak ellenére, hogy ifj. Adorján Józsefnek már nem volt lehetősége hagyományos úton elsajátítani a gazdálkodáshoz tartozó tudást – testvérével ellentétben –, a rendszerváltás után feleségével nyugdíjba vonulásukig kizárólag termeléssel foglalkoztak. Gyermeküket már elirányították a földműveléstől, és taníttatásukra törekedtek: *a gyerekek iskolások voltak, akkor kevesebbet segítettünk, mivel kellett foglalkozni a gyerekekkel, ellenőrizni a tanulásukat, mert az alap nagyon fontos* (Adorján Ibolya). Báthory Rozália gyógyszerész (szül. Adorján) és férje pedig karbantartó volt, ők teljesen feladták a gazdálkodói életformát, és gyereknevelési stratégiájuk középpontjában az egyéni tehetség felismerése került. Már korán felismerték egyetlen fiuk kereskedői tehetségét, és így ezt előtérbe helyezve irányították életútját. A nevelésből eltűnt a szigor, tudatosan hagyták, hogy gyerekeik önállóan döntsenek. A harmadik nemzedék esetében a foglalkozásstruktúra teljes átrétegződésének lehetünk tanúi. Adorján Károly karbantartó, Vigh Ibolya operaénekesnő, Dobos Piroska (szül. Adorján) titkárnő, Dobos Imre pénzügyi tanácsadó, Báthory Zoltán vállalkozó, Báthory Petra (szül. Hordouan) ügyintéző. Az Adorján családban a foglalkozásszerkezet változása kapcsán fontos megjegyezni, hogy a harmadik generációhoz tartozó Báthory Zoltán bevonja az egész családot saját vállalkozásába, mivel felesége, szülei, unokatestvére és keresztszülei (ifj. Adorján József és Adorján Ibolya) is eltérő időszakokban és beosztásokban dolgoznak a ruhakereskedelmi, majd később az építkezési vállalatnál. Következésképpen megállapíthatjuk, hogy nemcsak a középgeneráció, hanem a legfiatalabb generáció is hat az előző nemzedékek életmódjára.

A telekszerkezet-lakáskultúra összefügg a foglalkozással. Az első nemzedék földközponterő életmódjához tágas udvar, gazdasági épületek (gabonás, istálló, csűr), nyári konyha, lakóház és kert társul. A lakás funkciói háttérbe szorulnak, és ezen belül a lakberendezés sem fontos. Hagyományos hóstáti, háromosztatú (szoba, konyha, kamra) tornácos házban éltek, melyhez idővel fürdőszobát is kialakítottak. Mivel gazdálkodással foglalkoztak, elsősorban a tárolóhelyiségek (kamra, pince, padlás) kerültek előtérbe. A második generáció tagjai, ifj. Adorján József és Adorján Ibolya nyugdíjba vonulásukig a lakóházon kívül hangsúlyt fektettek a gazdasági épületekre. A házban a család gyarapodásával már megjelenik a második szoba is. 2009-től gazdálkodói tevékenységük fokozatosan háttérbe szorul, így a kényelmet előtérbe helyezve, lányukkal és annak férjével együtt a keresztfiuk által épített emeletes házba költöznek. Nyugdíjaskorukban a kert még mindig fontos szerepet tölt be életükben, és a gazdasági szerszámok megtartása a családi hagyományok iránti tiszteletet fejezi ki. Báthory Rozália (szül. Adorján) testvérével ellentétben csupán a lakásra és annak berendezésére összpontosít. A házon kívül a telekszerkezethez

csupán egy kis udvar tartozik. Fiuk tanácsára házukat átalakították, korszerűsítették, de nosztalgiaiból még mindig őrzik a régi bútorokat, az elődöktől kapott emléktárgyakat. A harmadik nemzedék számára a kert és a gazdasági helyiségek elveszítették eredeti funkciójukat. A lakberendezés szempontjából az egyéni ízlések kerülnek előtérbe, a köztér és a magántér pedig nem különül el szorosan egymástól. A szobák differenciált funkciójára helyezik a hangsúlyt: konyha, gyerekszoba, hálószoba, fürdőszoba. A helyiségek között megjelenik a nappali, mely a vendégek fogadását teszi lehetővé, és elsősorban presztízsfunkciót tölt be.

A táplálkozás szempontjából id. Adorján József és felesége arra törekedtek, hogy a háztartáshoz szükséges alapanyagokat megtermeljék, így csupán a cukrot, a sót, kenyeret és a kávéét vásárolták boltból. Étrendjüket elsősorban nagyobb tápértékű ételek határozták meg (szalonna), és természetesen ez is összefügg a nagyobb fizikai munkát igénylő foglalkozásukkal. A második nemzedékben ifj. Adorján József és Adorján Ibolya a rendszerváltás után folytatták a családi hagyományt, viszont a gazdálkodáshoz szükséges modern eszközök megkönnyítették a fizikai munkát, és így kevésbé zsíros ételeket fogyasztottak. Nyugdíjba vonulásuk után is elsősorban a saját kertjükben termelt, friss hóstáti zöldséget részesítik előnyben. Itt fontos megfigyelni azt is, hogy az új háztartáshoz tartozó gyerekeiket különböző, általuk megtermelt nyersanyagokkal támogatják. A második nemzedékből Báthory Rozália és férje, illetve a harmadik nemzedékhez tartozó személyek nagyrészt bevásárlóközpontokból szerzik be az ételkészítéshez szükséges alapanyagokat. Főleg a fiatalok számára fontos az egészséges táplálkozás és a változatos étrend. Mindennapjaik jelentős részét a munkahelyükön töltik, és emiatt időben beszerzik a háztartáshoz szükséges, főzést megkönnyítő kiegészítőket. A korszerű elektromos főzőlap pedig szintén hozzájárul az idővel való jobb gazdálkodáshoz.

A munkát és a szabadidőt az első nemzedék esetében nem lehet élesen elválasztani. Időbeosztásukat elsősorban a mezőgazdasághoz tartozó tevékenységek rendje határozta meg, viszont részt vettek a nagyobb közösséghez tartozó hagyományos szabadidő-töltési tevékenységekben: szüreti bál, névnapki köszöntők, tollfosztás. Ezek olyan alkalmak voltak, melyek megerősítették a közösséghez való tartozás érzését. A második nemzedék esetében különbséget tehetünk a munkanap és hétvége között. Ifj. Adorján Józsefnek és Adorján Ibolyának a munkaidő után és hétvégen lehetőségük volt gazdálkodással foglalkozni. Nyugdíjba vonulásuk után az ismeretszerző tevékenységek, az internetes játékok kerülnek előtérbe. Báthory Rozália és férje szabadidejét a szociabilitást szolgáló tevékenységek (baráti találkozások) határozták meg. A harmadik generáció esetében Vigh Ibolya és férje megpróbálják átörökíteni a szüreti bál szokását, viszont az évszakokhoz, a munkafolyamatokhoz kapcsolódó időszemlélet csak a szabadidőben végzett kerti munka szintjén marad. A fiatalok számára a pénz olyan eszköz, amelynek nagy részét lakásuk korszerűsítésébe, háztartási gépekbe fektetik, és mindezt azért, hogy idejüket lerövidítsék, így nyaralásra, kirándulásra is több lehetőségük van, mint az előző nemzedékek tagjainak.